

НАСТАВНОМ И НАУЧНО-УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Оливере С. Станковић

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-657/2-6.2 од 27.04.2026. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Оливере С. Станковић под насловом:

УНАПРЕЂЕЊЕ УРБАНОГ ДИЗАЈНА КРОЗ ПРИМЕНУ ИНОВАТИВНИХ И ТЕХНОЛОШКИ ПОДРЖАНИХ МЕТОДА КОМУНИКАЦИЈЕ И САРАДЊЕ

у саставу:

- др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета, ментор
- др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета,
- др Зоран Ђукановић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета,
- др Милена Грбић, ванредни професор Универзитета у Новом Саду – Грађевинског факултета у Суботици

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Оливера С. Станковић, дипломирани инжењер архитектуре је уписала Докторске академске студије – Архитектура и урбанизам на Универзитету у Београду - Архитектонском факултету школске 2007/2008 године. Кандидаткиња је положила све испите у роковима предвиђеним наставним програмом студија и остварила 150 ЕСПБ бодова, чиме је стекла услов за пријаву и израду докторске дисертације. Због свог ангажовања у пракси, кандидаткиња 2023. године обнавља упис на Докторске академске студије Универзитета у Београду – Архитектонског факултета како би окончала студије.

Одлуком Наставног и научно – уметничког већа Универзитета у Београду - Архитектонског факултета од 31.03.2025. године, бр. 01-381/2-2.4, именовани су чланови Комисије за оцену научне заснованости теме докторске дисертације под насловом „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“, кандидаткиње Оливере Станковић, дипломираног инжењера архитектуре у саставу:

- др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- др Зоран Ђукановић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета
- др Дејан Драјић, редовни професор Универзитета у Београду - Електротехничког факултета

На основу материјала достављеног у оквиру пријаве теме докторске дисертације Комисија је поднела Реферат о оцени научне заснованости теме докторске дисертације кандидаткиње Оливере Станковић, у коме Комисија констатује да кандидаткиња Оливера Станковић, дипл. инж. арх. испуњава све формалне услове за израду докторске дисертације, да је предложена тема, актуелна у контексту Србије, али и шире, да је заснована је на релевантном теоријском приступу, са јасно дефинисаним предметом и проблемом истраживања, хипотезама, циљевима и очекиваним исходима истраживања, те да као таква није до сада била предмет научног истраживања у контексту Србије. У Реферату Комисија закључује да предложена тема докторске дисертације припада научној области Архитектура и урбанизам, за коју је на Универзитету у Београду матичан Архитектонски факултет, а за ментора је предложена др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду –Архитектонског факултета, која испуњава све Законом предвиђене услове.

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23-пречишћен текст, 137/24, 138/24 и 140/25), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20, 136/23 и 139/25) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 03. јуна 2025. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 30. јуна 2025. године, донело одлуку број 01-682/2-6.3 да се кандидату Оливери Станковић, дипл. инж. арх, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом: *„Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“* и да се за ментора именује др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета.

Завршену докторску дисертацију кандидаткиња је, уз сагласност ментора, и потврђену оригиналност проверену према процедури Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, предала на разматрање Већу докторских студија Факултета у априлу 2026. године, које је на седници 20. априла 2026. године донело одлуку да се приступи образовању Комисије за оцену и одбрану ове докторске дисертације. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду - Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23-пречишћен текст, 137/24, 138/24 и 140/25), а у вези са чланом 34. Правилника о докторским студијама Универзитета у Београду – Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20, 136/23 и 139/25) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 20. априла 2026. године, Наставно и научно-уметничко веће Факултета је 27.04.2026. године донело одлуку број 01-657/2-6.2, да се образује Комисија за оцену и одбрану Докторске дисертације кандидаткиње Оливере Станковић, под насловом *„Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“*, у саставу:

- др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета, ментор
- др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета,
- др Зоран Ђукановић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета,
- др Милена Грбић, ванредни професор Универзитета у Новом Саду – Грађевинског факултета у Суботици

Сходно овој одлуци Комисија, у предвиђеном року од 45 дана, спроводи обавезу да након прегледа поднете докторске дисертације достави Реферат Већу Факултета, са мишљењем о докторској дисертацији.

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно-научном пољу техничко-технолошких наука, *научној области Архитектура и урбанизам, ужој научној области Урбанизам*, за коју је матичан Универзитет у Београду - Архитектонски факултет. Ментор предметне дисертације је проф. др Ксенија Лаловић, редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета, а списак радова који квалификују проф. др Ксенију Лаловић за ментора докторске дисертације су :

		M10 - Монографије, монографске студије, тематски зборници, лексикографске и картографске публикације међународног значаја
M14	2019	Ksenija Lalović, Jelena Živković, (2019), Participatory Web-GIS platform to support Community-Led Local Development of Cultural Tourism in Serbia , in: (Eds. A.Djukic, B.Kadar) Integrative strategic planning and design for the strengthening of identity and cultural tourism in the Danube cities – Smederevo, University of Belgrade - Faculty of Architecture. Belgrade, Serbia, p 85-104.; http://www.urb.bme.hu/danurb2019/01_strategy/D_04-Smederevo.pdf
		M20 - Радови објављени у научним часописима међународног значаја
M22	2021	Mitić-Radulović, A.; Lalović, K. Multi-Level Perspective on Sustainability Transition towards Nature-Based Solutions and Co-Creation in Urban Planning of Belgrade, Serbia. Sustainability 2021, 13, 7576. Special Issue "Greening Cities Shaping Cities: Pinpointing Nature-Based Solutions in Cities between Shared Governance and Citizen Participation" https://doi.org/10.3390/su13147576 , https://raf.arh.bg.ac.rs/handle/123456789/1199
M22	2019	Stupar, A.; Mihajlov, V.; Lalovic, K.; Colic, R.; Petrovic, F., Participative Placemaking in Serbia: The Use of the Limitless GIS Application in Increasing the Sustainability of Universal Urban Design. Sustainability 2019, 11, 5459. https://doi.org/10.3390/su11195459
M22	2019	Lalović, K.; Živković, J.; Radosavljević, U.; Đukanović, Z., (2019), An Integral Approach to the Modeling of Information Support for Local Sustainable Development—Experiences of a Serbian Enabling Leadership Experiment. Sustainability 2019, 11, 2675. DOI: 10.3390/su11092675: https://doi.org/10.3390/su11092675 , https://raf.arh.bg.ac.rs/handle/123456789/339
		M30 - Зборници међународних научних скупова
M33	2023	Lalović K., Čolić R., Dmitrović V., Čugalj R. (2024), Lalović K. (2022), Geodata and GIS as a Decision-making Support Instrument in Healthy City Governance , 8th International Academic Conference on Places and Technologies, 19-21 October 2023, Book of Conference proceedings: PLACES AND TECHNOLOGIES 2023 - Keeping up with Technologies to imagine and build together sustainable. Inclusive and beautiful cities, edited by Đukić, A., Krstić-Furundžić, A., Vaništa Lazarević, E. and Vukmirović, M., Belgrade: University of Belgrade –Faculty of Architecture, pp 180-190, ISBN: 978-86-7924-343-0; https://doi.org/10.18485/arh_pt.2024.8

1.3. Биографски подаци о кандидаткињи

Оливера С. Станковић рођена је 19. марта 1980. године у Београду, у Републици Србији. Завршила је Основну школу као ученик генерације, затим V београдску гимназију (као одличан ученик), након које уписује Архитектонски факултет Универзитета у Београду.

На Универзитету у Београду - Архитектонском факултету завршила је петогодишње студије 2006. године са просечном оценом 8,19 и дипломирала са оценом 10 на тему: „Урбанистичко-архитектонско решење комплекса специјализованог центра културе на Сави и Архитектонско решење Центра за визуелне уметности (десна обала Саве)“ (ментор: др Ксенија Лаловић, ванредни професор). Дипломски рад је излаган на Бијеналу у Венецији у оквиру независног павиљона „Пројекат

Београд“ 2006. године и на 29. Салону архитектуре у Београду 2007. године. Током студија, академске 2004/2005. године радила је као студент сарадник у настави на Архитектонском факултету, на Катедри за урбанизам и просторно планирање, на предмету Урбане функције – Становање, а на Шумарском факултету Универзитета у Београду академских 2006/2007 и 2007/2008. године на предмету Урбанизам и просторно планирање, као стручни сарадник.

Након дипломирања 2006. године кандидаткиња ради у пракси. Ангажована је на изради више урбанистичких планова, урбанистичко-техничке документације и архитектонских пројеката у својству аутора, координатора и одговорног урбанисте/пројектанта. Међу најзначајнијим пројектима издвајају се: План детаљне регулације комплекса „Ветропарк Инђија“ на локацији Бешка – Крчедин (2010.), пројекат Фабрике Дечије хране у Добановцима (2018.), урбанистичко-техничка документација за обнову Манастира Кастаљан (2021.) и урбанистичко-техничка документација стамбено-пословних комплекса у блоку 64 на Новом Београду (2021–2023.). Своје радове излагала је на значајним изложбама: 29. и 33. Салон архитектуре у Београду (2007, 2012), 15. Салон архитектуре у Новом Саду (2012), 17. Салон урбанизма у Бијељини (2008), 3. Салон пејзажне архитектуре (2009), у оквиру фестивала Миксер (2012, 2015) и Дизајн week (2012). Кандидаткиња је 2016. одржала самосталну изложбу са темом „Архитектура светла“ у оквиру пројекта Досије уметник. Међу значајне награде спадају: Прва награда на конкурс „Простори књиге“ (2014), Награда 34. Салона архитектуре у Београду у категорији публикације (2012), Међународна награда “Lice knjige” за најбоље графичко обликовање монографије “Autorska pozicija arhitekta Mustafe Musića” (2012) и Прва награда на конкурс „Пројекат Београд“ за уређење Београдског приобаља (2005). Кандидаткиња је 2012. године стекла лиценце одговорног пројектанта (бр. 300Л02012) и одговорног урбанисте пројеката (бр. 200130312) Инжењерске коморе Србије.

Кандидаткиња је била на позицији руководиоца урбанистичког сектора у три различите фирме у периоду 2019-2024. године након чега покреће приватну праксу: Студио Фабер, архитектура и едукација, што је условило њено вишеструко едуковање у области комуникације и преговарања.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Дисертација Оливере С. Станковић под насловом „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“ има укупно 315 страна.

Основном тексту дисертације претходи насловна страна на српском и енглеском језику, са назначеним именима ментора и чланова Комисије, резиме на српском и енглеском језику и садржај дисертације са пописом слика, табела и коришћених скраћеница. Дисертација садржи укупно 86 илустрација и 63 табеле. Основни текст дисертације подељен је у 5 поглавља и броји 254 стране:

- Прво поглавље – Увод заузима првих 38 страна текста, и обухвата експликације проблема, предмета истраживања и истраживачких питања, поставке полазних хипотеза, циљева и задатака истраживања, оправданости истраживања/ стратешки, правни и плански оквир истраживања, методологије истраживања, са детаљним описом улазних података, метода обраде, анализе и синтезе података, очекиваних резултата, плана и динамике спровођења истраживања и описа структуре дисертације. Уводни део дисертације илустрован је са 7 слика и 6 табеларних прегледа.
- Друго поглавље – Теоријски оквир (стр. 40-124) има укупно 85 страна и садржи систематизован преглед сложене, мета теоријске основе истраживања, која је приказана кроз шест потпоглавља почевши од урбанистичких теорија управљања, планирања и дизајна, потом преко теорија из домена социјалне психологије које се тичу истраживања утицаја (интер)субјективних домена на друштвени процес производње простора, до интегралне теорије, као мета-теоријског оквира, који омогућава синтезу (интер)објективних и (интер)субјективних домена реалности неког урбаног

простора које предмет процеса дизајна или планирања. Четврто потпоглавље теоријске основе посвећено је теоријама комуникације и колаборације у управљању, планирању или дизајну простора, са фокусом на сазнајне процесе који чине основ за доношење одлука о будућим решењима, где се посебно апострофира концепт колективне интелигенције, препознат у савременим истраживањима као неопходан услов за укључивање субјективних домена ради постизања одрживог развоја. Пето потпоглавље посвећено је теоријама и концептима из области когнитивне психологије и бихевиоралних наука са фокусом на питања процеса континуалног учења, препознавања животних стилова актера ради дефинисања стратегија њихове мотивације да се укључе у процес друштвене производње простора. Шесто потпоглавље посвећено је прегледу теорија из области савремених ИКТ инструмената за подршку одлучивању у области управљања урбаним развојем, са фокусом на подршку развоју артикулисане масовне комуникације и развоју колективне интелигенције. Теоријски део дисертације илустрован је са 10 слика и 14 табеларних прегледа.

- Треће поглавље – *Концептуални модел платформе* (стр. 125-181) има укупно 57 страна и два потпоглавља. Прво потпоглавље посвећено је опису кохерентног интегрисаног теоријско-концептуалног аналитичког оквира који је формиран на основу индукције налаза теоријских истраживања приказаних у претходном поглављу. Постављен аналитички оквир коришћен је за компаративну анализу добрих пракси примене технолошке подршке комуникацији и сарадњи у урбаном дизајну у другим друштвеним контекстима, како би се у другом потпоглављу приступило концептуалној поставци модела ИКТ платформе „UrbanMind“ у контексту Србије, где се структурни модел платформе гради холистички у односу на све фазе урбаног дизајна, са посебним освртом на потенцијалне ризике и ограничења примене. Ово поглавље завршава са детаљним описом технолошке подржане методологије урбаног дизајна, окоснице ове дисертације, са детаљним описом методолошких поступака примењених у процесу. Концептуална поставка модела платформе „UrbanMind“ илустрована је са 19 слика и 17 табеларних прегледа.
- Четврто поглавље – *Валидација модела* (стр. 182 - 242) има укупно 60 страна, и посвећено је опису спровођења пилот примене постављеног концептуалног модела технолошки подржаног урбаног дизајна, према детаљно описаном поступку валидације кроз пет потпоглавља. У првом потпоглављу описан је одабир и карактеристике три просторне целине, трга, на полигону града Београда, као „тест“ локације постављеног модела у реалном контексту. Потом у другом потпоглављу описује се припрема за *expost* кодирање (интер)објективних и (интер)субјективних домена у складу са постављеном концептуалном структуром модела платформе коришћењем примарних и секундарних извора о извршеним дизајн интервенцијама у посматраним просторима кроз време. У трећем потпоглављу описује се анализа података (интер)субјективних домена прикупљена путем пилот експеримента који се, када су у питању грађани, пре свега ослања на структурисане анкете и синхроне онлајн радионице делиберативног карактера, док је Делфи валидација спроведена у оквиру мањег панела стручњака. Четврто потпоглавље посвећено је систематизацији и дискусији добијених резултата и њиховој дискусији у односу на циљеве валидације модела за практичну употребу. Валидација модела платформе „UrbanMind“ илустрована је са 45 слика и 30 табеларних прегледа.
- Пето поглавље – *Закључак истраживања* (стр. 242-254) има укупно 12 страна, представља завршну вредносну синтезу резултата истраживања након реализације све три методолошке фазе све до експерименталне валидације, која је спроведена кроз пет потпоглавља. У првом потпоглављу детаљно је дискутован степен испуњености полазних хипотеза истраживања, а потом у другом детаљно су дискутовани налази истраживања у односу на постављена истраживачка питања. Треће поглавље је посвећено рефлексiji о оствареним резултатима истраживања у односу на иницијално дефинисане очекиване резултате. У завршним потпоглављима, дат је осврт на научни допринос дисертације и дефинисани су даљи правци истраживања. Закључно поглавље илустровано је са 1 сликом и 5 табеларних прегледа.

У завршном делу дисертације налазе се поглавља Литература, са систематизованом листом коришћених извора, и поглавље Прилози, са укупно седам прилога (преглед основних појмова, списак коришћених страних појмова, коришћени анкетни обрасци, водич за фасилитацију процеса комуникације, *codebook* и Делфи евалуациони протокол). На самом крају дисертације дата је биографија аутора и изјаве везане за даљу дисеминацију дисертације.

Садржај докторске дисертације је следећи:

1. УВОД

1.1 Проблем истраживања

- 1.1.1 Приступ урбаном дизајну у урбанистичкој пракси на примеру јавних простора Београда
- 1.1.2 Инострани приступи комуникацији и сарадњи у урбаном дизајну
- 1.1.3 Синтеза проблемског контекста

1.2 Предмет истраживања и истраживачка питања

1.3 Полазне хипотезе

1.4 Циљеви и задаци истраживања

1.5 Оправданост истраживања/ стратешки, правни и плански оквир истраживања

- 1.5.1 Глобални оквир - Агенда 2030 и Нова урбана агенда
- 1.5.2 Европски оквир, Пакт из Амстердама и New European Bauhaus
- 1.5.3 Национални оквир Републике Србије
- 1.5.4 Закључна разматрања оправданости дисертације

1.6 Методологија истраживања

- 1.6.1 Истраживачка парадигма и епистемолошке претпоставке
- 1.6.2 Методе прикупљања података
- 1.6.3 Методе анализе и синтезе података
- 1.6.4 Технолошка подршка и валидност истраживања

1.7 Очекивани резултати

1.8 Улазни подаци

1.9 План истраживања

1.10 Динамика реализације планираних фаза истраживања

1.11 Структура докторске дисертације

2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

2.1 Урбанистичке и нормативне основе јавног простора

- 2.1.1 Савремени урбани дизајн: мрежни град и теорије сложених система
- 2.1.2 Space Syntax као комплементарна методологија
- 2.1.3 Право на град и формулисање јавног интереса
- 2.1.4 Теорије placemaking: емпиријска основа разумевања јавних простора
- 2.1.5 Од top-down до bottom-up планирања: основе дихотомије

2.2 Субјективни и интересубјективни домени у урбаном дизајну

- 2.2.1 Хибридни модели управљања: адаптивни приступи и crowdsourcing као механизам синтезе
- 2.2.2 Психологија простора и индивидуално искуство
- 2.2.3 Перцепција града и менталне мапе
- 2.2.4 Феноменологија места и емотивна везаност за простор
- 2.2.5 Урбано окружење и човек

2.3 Интегрална теорија као метатеоријски оквир

- 2.3.1 Примена AQAL модела у истраживању урбаних и јавних простора
- 2.3.2 Концепт „мешворк“ (meshworks) сарадње
- 2.3.3 Примена концепта интегралног града на платформе за колективну интелигенцију

2.4 Од партиципације ка колективној интелигенцији

- 2.4.1 Критика традиционалне партиципације
- 2.4.2 Колективна интелигенција у урбаном дизајну
- 2.4.3 Историјски и теоријски развој концепта колективне интелигенције

- 2.4.4 Примена у урбаном дизајну: улоге, границе и методолошка операционализација
- 2.4.5 Инструменти за мобилизацију колективне интелигенције
- 2.5 Актери: динамичко учење, животни стилови, мотивација**
 - 2.5.1 Мотивација грађана за учешће у дизајну јавних простора
 - 2.5.2 Динамичко учење и припрема актера
 - 2.5.3 Животни стилови: од личне ка друштвеној трансформацији урбаног простора
- 2.6 Технолошка подршка урбаном планирању и дизајну**
 - 2.6.1 Концепт паметног града (Smart city) и хибридни урбанизам
 - 2.6.2 Димензије паметног града и грађанско учешће: IoT и Big data
 - 2.6.3 Deep City: Трг Николе Пашића и Трг Републике
 - 2.6.4 Геоинформациони системи и дигитални близанци
 - 2.6.5 Глобалне платформе као референтни модели колективне интелигенције
 - 2.6.6 Критичка разматрања и препоруке за примену у Србији
- 3. КОНЦЕПТУАЛНА ПОСТАВКА МОДЕЛА ПЛАТФОРМЕ**
 - 3.1 Истраживање добрих пракси примене технолошке подршке комуникацији и сарадњи у урбаном дизајну: компаративна СТУДИЈА СЛУЧАЈА**
 - 3.1.1 Методологија спровођења компаративне анализе студије случаја
 - 3.1.2 Компаративна синтеза
 - 3.1.3 Закључни налази
 - 3.2 КОНЦЕПТУАЛНИ МОДЕЛ ПЛАТФОРМЕ**
 - 3.2.1 Потенцијални ризици имплементације концептуалног модела
 - 3.2.2 Концепт структуре платформе: структура у четири слоја
 - 3.2.3 Начин регрутовања за онлајн радионице
 - 3.2.4 Онлајн синхроне радионице
 - 3.2.5 Технолошки подржана методологија ураног дизајна
- 4. ВАЛИДАЦИЈА МОДЕЛА**
 - 4.1 Експериментална фаза: провера и валидација модела**
 - 4.2 Три београдска трга**
 - 4.2.1 Андрићев венац- урбанистички меморијал
 - 4.2.2 Трг Републике- централни градски трг
 - 4.2.3 Трг Николе Пашића - отворени плато
 - 4.3 Анализа података**
 - 4.4 Резултати валидације**
 - 4.4.1 Критеријуми за валидацију
 - 4.4.2 AQAL и placemaking анализа
 - 4.4.3 Налаз по локацијама и матрица интеграције
 - 4.4.4 Делфи валидација- експертска процена налаза
 - 4.5 Закључна разматрања поступка валидације**
- 5. ЗАКЉУЧАК ИСТРАЖИВАЊА**
 - 5.1 Детаљна верификација хипотеза**
 - 5.2 Одговори на истраживачка питања**
 - 5.3 Верификација остварених резултата истраживања**
 - 5.3.1 Операционална евалуација
 - 5.4 Правци даљих истраживања**
 - 5.5 Научни допринос дисертације**
- 6. Литература**
- 7. Прилози**
 - Прилог 1: Преглед основних појмова
 - Прилог 2: Страни појмови
 - Прилог 3: Детаљне анкете РАД1 и РАД2
 - Прилог 4: Водич за фасилитацију - Step-by-step упутства

Прилог 5 Информисани пристанак - Образац за учеснике
Прилог 6: Code book
Прилог 7: Делфи евалуациони протокол (Упитник за експерте)

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Дисертација је организована у пет поглавља која следе логику научног истраживања, од теоријске поставке и методолошке разраде, преко компаративне анализе и концептуализације платформе, до експерименталне валидације и синтезе налаза. Свако поглавље представља засебну истраживачку целину, истовремено чинећи саставни део кохерентне аргументативне структуре.

У уводном делу успоставља се истраживачки оквир рада, заснован на искуствима урбанистичке праксе која показују да, упркос формалног залагању за укључивање корисника у процесе урбаног и архитектонског дизајна, понуђена решења јавних простора често нису усклађена са стварним потребама грађана, а посебно у ситуацијама дизајна простора од високог јавног интереса. Истраживање се фокусира на два кључна проблема праксе: 1) методе идентификације потреба корисника и 2) методе укључивања корисника у процес дизајна. Искуства праксе указују на потребу за иновативним приступима који ће омогућити да се вишеструки потенцијали актера развоја (корисници као носиоци искуствених информација, заједнице као носиоци колективних вредности и норми) рефлектују кроз различите аспекте урбаног склопа, чиме се фокус помера са решења ка *процесу „друштвене производње“* простора.

Као предмет истраживања фокусира се могућност унапређења урбаног дизајна кроз суочавање са изазовима: - селективног укључивања актера, - ефективне комуникације и заједничке когниције предмета рада, - конзистентне интеграције субјективних домена у процес. Полази се од претпоставке да савремени глобални и локални изазови захтевају парадигматске промене које воде ка одрживој друштвеној трансформацији, односно колективној интелигенцији као полузи промена. Могућа решења идентификованих методолошких проблема виде се у примени информационо - комуникационих технологија (ИКТ) као подршка ефективнијем укључивању широког спектра актера, изградњи комплексне сазнајне основе за дизајн и делиберативној комуникацији у сржи ко-дизајна. Основни циљ истраживања је развој и верификација интегрисаног модела комуникационе платформе *UrbanMind*, која омогућава систематско укључивање субјективних и интересубјективних домена корисника, актера у процес планирања и дизајна јавних простора - кроз активирање колективне интелигенције заједнице. Постављени су и оперативни циљеви истраживања: 1) мета- теоријско утемељење процеса урбаног дизајна, 2) идентификација могућности унапређења прикупљања и интеграције квалитативних аспеката простора коришћењем савремених ИКТ и 3) поставка оперативног модела са експерименталном валидацијом у реалном контексту. Обзиром да истраживање полази од схватања да је процес комуникације и сарадње кључна димензија урбаног дизајна, а не његов пратећи или консултативни аспект, постављене су две основне хипотезе које одређују двостепено постизање резултата истраживања.

Методологија истраживања је конципирана тако да се предмет истраживања се обрађује кроз три међусобно повезана нивоа : 1. теоријско-концептуални ниво, развој интегралног аналитичког оквира дизајна који омогућава систематизацију и релационо повезивање објективних и субјективних аспеката, 2. методолошко-оперативни ниво, који подразумева развој новог холистичког модела процеса дизајна и 3. имплементациони ниво, експериментална валидација развијеног модела у реалном урбаном контексту (одабране локације у Београду). Истраживање је најпре позиционирано у оквиру прагматичне истраживачке парадигме критичког реализма, где се успоставља релација између природе комуникационих и колаборативних процеса и обухватања објективних и субјективних домена уз помоћ савремених ИКТ кроз теоријско-концептуална истраживања, а потом се фокусира на акционо истраживање у оквиру јасно дефинисаног временског оквира, са елементима дизајном заснованог

истраживања (DBR) у реалном контексту, где се технолошки подржане методе развијају кроз примену уз континуирано прилагођавање.

У оквиру поглавља који обрађује теоријски оквир детаљно се систематизују мета-теоријске основе истраживања кроз изградњу интегративне аналитичке структуре процеса урбаног дизајна, у зонама додиром више научних поља. Обрађују се најпре теорије урбаног дизајна са фокусом на јавне просторе, као и друштвене теорије производње урбаних простора са посебним акцентом на проблематику укључивања субјективних и интересубјективних домена актера кроз разматрања теоријских поставки психологије когниције простора. Мета-теоријски оквир синтезе свих претходно анализираних теоријских приступа, који омогућава равноправно, истовремено разматрање субјективних, интересубјективних, просторних и системских димензија унутар јединственог аналитичког оквира за обухватање процеса урбаног дизајна успостављен је ослањањем на интегралну теорију и *AQAL* методолошки оквир. Кроз овако постављен оквир разматрани су теоријски и концептуални приступи развоја ИКТ подршке комуникационим и колаборативним процесима у домену развоја града уопште, полазећи од теорије комплексних система и развоја колективне интелигенције, а потом укључујући и детаље о концептима специфичних инструмената за прикупљање података, обраду и дисеминацију информација у процесима управљања просторним развојем. На овај начин успостављена је основа за наредну концептуално оперативну фазу истраживања.

Концептуална поставка модела комуникационе платформе *UrbanMind* као интегралног оквира за унапређење урбаног дизајна кроз примену технолошки подржаних метода комуникације и сарадње, подразумевала је оперативну разраду постављеног теоријског концептуалног оквира, која је ослоњена на компаративну анализу добрих пракси 9 различитих платформи, како би се идентификовали институционални, тактички и локални приступи њиховог развоја. На основу ових увида, развијен је концептуални модел платформе у четири интегрална *AQAL* слоја (*UL*, *LL*, *UR*, *LR*) који обухватају и објективне и субјективне домене урбаног дизајна, са пет принципа формирања комуникационе платформе и матрицом интеграције са функцијом $Total = \min f(P, I, J, S)$. Кључни део концептуалне поставке фокусиран је на опис технолошки подржане методологије урбаног дизајна засноване на интегралном *mixed-methods* приступу, са детаљним описом метода, техника и алата за рад, као и идентификацијом потенцијалних ризика имплементације и начинима њиховог превазилажења у односу на специфичности друштвеног контекста Србије.

Овако постављени модел, потом је експериментално пилотиран у реалном контексту како би се извршила валидација његове оперативности у пракси. Пилот експеримент провере постављеног технолошки подржаног методолошког конструкта спроведен је у вези са специфично одабраним полигонима три београдска трга: Андрићев венац, Трг Републике и Трг Николе Пашића. Процес експеримента обухватио је тро степени протокол: структурисано прикупљање грађанских увида путем *crowdsourcing* позива преко друштвених мрежа, аналитичку синтезу кроз логичке нивое, *AQAL* и *placemaking* оквир у оквиру онлајн синхроних делиберативних радионица ((РАД1, N=37 и РАД2, N=28) и стручну Делфи верификацију (N=4). Резултати су структурирани кроз пет метрика за валидацију (M1–M5) и пет квалитативних компоненти (K1–K5). Валидација укључује детаљан приказ добијених *AQAL* профила за сваки од посматраних тргова, дизајнерске препоруке и закључна разматрања применљивости, односно ефективности модела у реалним условима.

Закључак истраживања представља завршну синтезу истраживачких налаза и резултата, кроз детаљну дискусију степена верификације постављених хипотеза (H1, H2) и оперативних хипотеза (h1–h4), одговора на истраживачка питања и операционе евалуације постављених пет принципа платформе *UrbanMind*. Кроз систематизацију резултата потврђује се да предложени модел омогућава ефективно повезивање теоријског оквира, партиципативних процеса и институционалних механизма у урбаном дизајну. Дефинисани су правци даљих истраживања и формулисан је научни допринос дисертације.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Докторска дисертација „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“ кандидаткиње Оливере С. Станковић, представља значајан допринос у научној области Архитектура и урбанизам, са посебним утемељењем у ужој области Урбанизам. Релевантност предмета истраживања докторске дисертације огледа се у подједнако теоријском и прагматичном приступу промишљања урбаног дизајна као једног од инструмената управљања одрживим урбаним развојем у контексту растућих социо-економских и климатских глобалних изазова и истовремено веома значајног, растућег тренда глобалне информатичке и дигиталне еволуције. Полазећи од горућих проблема праксе урбаног дизајна у овако промењеним околностима, истраживање проширује перспективу посматрања и бави се преиспитивањем како теоријске, тако и оперативне, методолошке, основе процеса дизајна, фокусирајући се на испитивање могућности да се оствари квалитативни помак, како у домену ефикасности спровођења процеса, тако и у домену подизања ефикасности процеса доношења одлука и процене квалитета друштвених исхода дизајн решења. Додатно, ово истраживање уводи у разматрање нове, веома значајне, друштвене улоге урбаног дизајна: развој колективне интелигенције, чиме се урбани дизајн са нивоа професионалне јавне делатности, подиже на ниво стратешког инструмента за усмеравање друштвених трансформација ка одрживости. Истраживање прати актуелна савремена научна истраживања широм света, без обзира на чињеницу да српска урбана пракса значајно заостаје за дOMETИМА у другим контекстима. Урбани дизајн, „детал“ артикулације трансформације простора, посматра се из перспективе читавог система управљања просторним развојем, све до нивоа политика и стратегија урбаног развоја, са тежњом да се успоставе јасне вредносно-логичке и методолошке – оперативне релације, не само локално по хоризонтали, већ и шире, по вертикали. На тај начин се ствара основ за друштвено утемељено дефинисање политика просторног развоја, у коме сада осим управљачких и професионалних структура, активно учествује и шира јавност.

Оригиналност дисертације огледа се у начину на који је тема инклузивног урбаног дизајна позиционирана у актуелни глобални научни дискурс паметних градова, из кога произилази у холистички, метатеоријски приступ истраживању. Постављења технолошки подржана дизајн методологија омогућава стварно, дубинско, и проактивно укључење грађана - прерогатив процеса ко-дизајна, где коначно решење није само по себи циљ, већ представља једну од фаза друштвене трансформације ка развијеној култури грађења у којој сваки друштвени субјект препознаје свој улогу и допринос и на тај начин преузима свој део одговорности за квалитет животне средине заједнице. Емпиријски резултати пилот примене концепта платформе „UrbanMind“ у реалном контексту, показују присуство „структурног парадокса јавног простора“ на полигону Београда- ситуације у којој грађани посматране значајне јавне просторе сматрају важним, али истовремено исказују слаб осећај припадности и ниско интересовање за његову артикулацију. Овај налаз осећаја искључености грађана, или дистанце у односу на просторно решење које, барем теоријски, треба да служи њима, представља оригиналан, методолошки утемељен увид у субјективни домен реалности ове студије случаја. Субјективни домени се најчешће занемарују у формалним поступцима урбаног дизајна, а овакви налази стварају основ за бројна дубља истраживања релација односа простора и људи, односно разумевања узрока упитних понашања или друштвених конфликтних ситуација која могу

настати као последица занемаривања (интер)субјективних домена. Развијани концепт платформе „UrbanMind“, оригинални је прагматични допринос решавању проблематике укључивања јавности у процес урбаног дизајна, без поједностављивања или свођења на статистичка квантитативна превођења, уз истовремено рационално, у смислу времена и потребних средстава, омогућавање широког укључивања јавности, које више није само декларативно или формално, већ може постати доказно релевантан елемент доношења одлука.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила обимну и пажљиво одабрану литературу из области урбаног дизајна и планирања, теорија партиципације, информационо-комуникационих технологија, колективне интелигенције, психологије простора и интегралне теорије. Укупан корпус од 319 библиографских јединица, што рефлектује широку информисаност кандидаткиње о глобално - локалним процесима урбаног развоја, као и кључним теоријским ставовима и релевантној научној грађи, не само у области урбанизма, већ и бројних додирних научних области, и рефлектује њену способност да на одговарајући начин користи изворе за аргументацију ставова и извођење сопствених закључака. Литература у дисертацији, од 319 референци, се може поделити на четири основне групе:

Прва група односи се на међународне нормативне и стратешке документе, стратешке документе ЕУ и националне документе Републике Србије, али локалне институционалне документе градова (укупно 57 референци), чиме се предмет истраживања позиционира у контекст глобалних суб-регионалних и локалних политика урбаног развоја, развоја паметне специјализације и информационог друштва. Одабране референце показују тежњу ка практичној примени резултата истраживања. Основне библиографске јединице које припадају овој групи су:

- UNECE. (1998). Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (Aarhus Convention). United Nations. <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/introduction>
- European Parliament and Council of the European Union. (2007). Directive 2007/2/EC of the European Parliament and of the Council establishing an Infrastructure for Spatial Information in the European Community (INSPIRE). Official Journal of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2007/2/oj/eng>
- UN-Habitat. (2012). Block by Block: A participatory slum upgrading programme. <https://www.blockbyblock.org>
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://unric.org/en/sdg-11/>
- UN-Habitat. (2016). *New Urban Agenda*. United Nations. <https://unhabitat.org/about-us/new-urban-agenda>
- World Bank. (2023). *Sustainable Cities Serbia: Unlocking the transformational potential of cities for the green transition*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099102023122572634>
- UN DESA. (2025). *World Urbanisation Prospects 2025: Summary of Results*. DESA Publications. <https://desapublications.un.org/publications/world-urbanization-prospects-2025-summary-results>
- World Economic Forum. (2025). *Sustainable urban behaviour*. <https://www.weforum.org/stories/2025/08/sustainable-urban-behaviour-cities-urban/>
- Council of the European Union. (2020a). Territorial Agenda 2030: A future for all places. <https://territorialagenda.eu/>
- Council of the European Union. (2020b). The New Leipzig Charter: The transformative power of cities for the common good. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/brochures/2020/new-leipzig-charter
- European Commission. (2021a). EU cohesion policy 2021–2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/
- European Commission. (2021b). New European Bauhaus: Beautiful, sustainable, together. <https://new-european-bauhaus.europa.eu/>
- European Parliament and Council of the European Union. (2022a). Decision (EU) 2022/2481 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030. Official Journal of the European Union.
- European Parliament, Council of the European Union, and European Commission. (2022b). European declaration on digital rights and principles for the digital decade. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/>

- URBACT. (2023). Participation in European cities: Lessons from URBACT. URBACT Programme.
- European Commission. (2024). NIFO 2024 supporting document: Serbia. https://interoperable-europe.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/NIFO_2024%20Supporting%20Document_Serbia_vFINAL.pdf
- Република Србија. (2010). *Просторни план Републике Србије 2010–2020*. Службени гласник РС, бр. 88/2010.
- Република Србија. (2019). Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године. Службени гласник РС, бр. 47/2019.
- Република Србија. (2020а). Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020–2027. Службени гласник РС, бр. 21/2020.
- Република Србија. (2020б). *Стратегија развоја дигиталних вештина Републике Србије 2020–2024*. Службени гласник РС, бр. 21/2020; 8/2023.
- Република Србија. (2021). Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период 2021–2026. године. Службени гласник РС, бр. 86/2021.
- Влада Републике Србије. (2022). *Свеобухватни реформски процеси у Србији уско везани за ОЕБС*. <https://www.srbija.gov.rs/vest/640741/sveobuhvatni-reformski-procesi-u-srbiji-usko-vezani-za-oebs.php>
- Република Србија. (2023а). Национална архитектонска стратегија за период 2023–2035. године. Службени гласник РС, бр. 48/2023.
- Република Србија. (2023б). Програм развоја електронске управе Републике Србије 2023–2025. са Акционим планом. Службени гласник РС, бр. 33/2023.
- Република Србија. (2025). Стратегија развоја вештачке интелигенције Републике Србије 2025–2030. Службени гласник РС, бр. 5/2025.
- Републички завод за статистику Србије. (2025). *Годишње истраживање о употреби информационо-комуникационих технологија у Републици Србији*. <https://www.stat.gov.rs/vesti/20251024-godisnje-istravanje-o-ikt-2025/?a=27&s=0>

Друга библиографска група обухвата литературу која је коришћена за формирање метаорисјке основе истраживања. Овде се могу препознати следеће подгрупе додирних научних области:

1. библиографске јединице из области теорија и концепата урбаног дизајна, социјалне психологије простора, и значаја јавних простора за друштво и друштвене процесе. Кандидаткиња реферише радове кључних аутора као што су Carmona, Gehl, Jacobs, Lefebvre, Harvey, Lynch, Hillier, Whyte, чиме се поставља основно теоријско полазиште истраживања. Овој групи припадају библиографске јединице:
 - Altman, I. (1975). *The environment and social behaviour: Privacy, personal space, territory, crowding*. Brooks/Cole.
 - Altman, I., & Chemers, M. M. (1980). Cultural aspects of environment-behaviour relationships. У Н. С. Triandis & W. J. Lonner (Ур.), *Handbook of cross-cultural psychology* (Том 5, стр. 355–395).
 - Andres, L., & Kraftl, P. (2021). *Transforming cities through temporary urbanism: A comparative study*. Springer.
 - Carmona, M. (2010). Contemporary public space: Critique and classification, part one: Critique. *Journal of Urban Design, 15*(1), 123–148.
 - Carmona, M. (2019). Principles for public space design, planning to do better. *Urban Design International, 24*(1), 47–59. <https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3>
 - Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2010). *Public places, urban spaces: The dimensions of urban design*. Architectural Press.
 - Carmona, M., & Tiesdell, S. (2007). *Urban design reader*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080468129>
 - Cugurullo, F. (2021). *Frankenstein urbanism: Eco, smart and autonomous cities, artificial intelligence and the end of the city*. Routledge.
 - Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press.
 - Gehl, J. (2011). *Life between buildings: Using public space*. Island Press.
 - Gehl, J., & Gemzoe, L. (1996). *Public spaces, public life*. Danish Architectural Press.
 - Gehl, J., & Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Island Press.
 - Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Vol. 1. Reason and the rationalization of society*. Beacon Press.
 - Habermas, J. (1987). *The theory of communicative action: Vol. 2. Lifeworld and system: A critique of functionalist reason*. Beacon Press.

- Hall, E. T. (1966). *The hidden dimension*. Anchor.
- Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23–40.
- Hillier, B. (1996). *Space is the machine: A configurational theory of architecture*. Cambridge University Press.
- Hillier, B., & Hanson, J. (1984). *The social logic of space*. Cambridge University Press.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House.
- Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities*. Blackwell.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Project for Public Spaces. (2007). *What is Placemaking?* <https://www.pps.org/article/what-is-placemaking>
- Project for Public Spaces. (2025). *Project for Public Spaces*. <https://www.pps.org/>
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57–83. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(83\)80021-8](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(83)80021-8)
- Sennett, R. (2018). *Building and dwelling: Ethics for the city*. Farrar, Straus and Giroux.
- Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Conservation Foundation.
2. Литература посвећена методама партиципације и грађанског укључивања кључних аутора у овој области као што су Arnstein, Healey, Innes & Booher, Fung и др., укључујући новија истраживања дигиталне праксе у односу на савремене светске трендове. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:
- Abe, T., Mashiko, T., & Hochin, H. (2025). Development of a collaborative online platform for urban design workshops. *AIJ Journal of Technology and Design*, 31(78), 1023–1028. <https://doi.org/10.3130/ajit.31.1023>
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. MIT Press.
- Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66(s1), 66–75. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan.
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: Strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419–436.
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2018). *Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315147949>
- Irvin, R. A., & Stansbury, J. (2004). Citizen participation in decision making: Is it worth the effort? *Public Administration Review*, 64(1), 55–65. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2004.00346.x>
- Koshiishi, A., Goto, C., Shin, Y., Yabuki, K., Yoshimura, Y., & Koizumi, H. (2022). A study on the utilization of the digital participatory platform "Decidim" in Japan. *Journal of the City Planning Institute of Japan*, 57(3), 1355–1362. <https://doi.org/10.11361/journalcpj.57.1355>
- Marshall, S., Farndon, D., Hudson-Smith, A., Kourniotis, A., & Кагих и хибридних партиципативних платформи аутора Marshall et al., Koshiishi et al., Abe et al., чиме се ствара преглед еволуције приступа, што је релеванто за позиционирање ситуације српке урбаadimitriou, N. (2024). Urban design and planning participation in the digital age: Lessons from an experimental online platform. *Smart Cities*, 7(1), 615–632. <https://doi.org/10.3390/smartcities7010025>
- Sanoff, H. (2000). *Community participation methods in design and planning*. John Wiley & Sons.
- Sieber, R. (2006). Public participation geographic information systems: A literature review and framework. *Annals of the Association of American Geographers*, 96(3), 491–507.
- Tappert, S., Mehan, A., Tuominen, P., & Varga, Z. (2024). Citizen participation, digital agency, and urban development. *Urban Planning*, 9. <https://doi.org/10.17645/up.7810>
3. Литература из области теорија развоја колективне интелигенције, мотивисане акције кључних аутора као што су Lévy, Surowiecki, Deci, Ryan, као и научне радове који се баве технолошки подржаним *crowdsourcing* методама. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:
- Altman, I. (1975). *The environment and social behaviour: Privacy, personal space, territory, crowding*. Brooks/Cole.
- Brabham, D. C. (2009). Crowdsourcing the public participation process for planning projects. *Planning Theory*, 8(3), 242–262. <https://doi.org/10.1177/1473095209104824>

- Brabham, D. C. (2013). *Crowdsourcing*. MIT Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2271-7>
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Injac-Malbaša, V. (2012). Crowdsourcing – odredjenje pojma, tipologija i srodni termini. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 239–255.
- Levy, P., & Bononno, R. (1997). *Collective intelligence: Mankind's emerging world in cyberspace*. Perseus Books.
- Howe, J. (2006). The rise of crowdsourcing. *Wired*, 14(6).
- Malone, T. W., & Bernstein, M. S. (2015). *Handbook of collective intelligence*. MIT Press.
- Prpic, J., & Shukla, P. (2012). The theory of crowd capital (arXiv:1210.2013). arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1210.2013>
- Prpic, J., Taelhagh, A., & Melton, J. (2015). The fundamentals of policy crowdsourcing. *Policy & Internet*, 7(3), 340–361. <https://doi.org/10.1002/poi3.102>
- Simone, A. (2022). No common cause? The spaces of urban collective identity. *Urban Geography*, 43(6), 895–903. <https://doi.org/10.1080/02723638.2022.2036927>
- Surowiecki, J. (2004). *The wisdom of crowds*. Doubleday.
- Woolley, A. W., Chabris, C. F., Pentland, A., Hashmi, N., & Malone, T. W. (2010). Evidence for a collective intelligence factor in the performance of human groups. *Science*, 330(6004), 686–688. <https://doi.org/10.1126/science.1193147>
- Ziegler, S., Krco, S., Drajić, D., Gligorić, N., & Radocž, R. (2024). Crowdsourcing tools and IoT labs. U S. Ziegler, R. Radocž, A. Quesada Rodriguez, & S. N. Matheu Garcia (Upr.), *Springer Handbook of Internet of Things* (str. 883–908). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-39650-2_37
4. Библиографске јединице из области интегралне теорије кључних аутора као што су Wilber, Hamilton и Ellin, на основу којих је развијен метатеоријски AQAL оквир истраживања и интегрални медолошки оквир ослоњен на истраживања Bateson-а и Dilts-а. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:
- Bandler, R., & Grinder, J. (1976). *The structure of magic II: A book about communication and change*. Science and Behaviour Books.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. Ballantine Books.
- Cejni, D. (2003). *Zivotni stilovi*. Clio.
- Dilts, R. (1990). *Changing belief systems with NLP*. Meta Publications.
- Ellin, N. (1999). *Postmodern urbanism*. Princeton Architectural Press.
- Ellin, N. (2006). *Integral urbanism*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203956854>
- Hamilton, M. (2008). *Integral city: Evolutionary intelligences for the human hive*. New Society Publishers.
- Wilber, K. (2000). *Integral psychology: Consciousness, spirit, psychology, therapy*. Shambhala Publications.
- Wilber, K. (2001). *A brief history of everything*. Shambhala Publications.
- Wilber, K. (2007). *The integral vision*. Shambhala Publications.
5. Литература из области технолошких решења за подршку урбаном планирању (Batty, Kitchin, Townsend), истраживања примене вештачке интелигенције и дигиталних двојника у паметним градовима, као и Deep City методологије. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:
- Anwar, M. R., & Sakti, L. D. (2024). Integrating artificial intelligence and environmental science for sustainable urban planning. *IAIC Transactions on Sustainable Digital Innovation*, 5(2). <https://doi.org/10.34306/itsdi.v5i2.666>
- Batty, M. (2005). *Cities and complexity: Understanding cities with cellular automata, agent-based models, and fractals*. MIT Press.
- Batty, M. (2013). *The new science of cities*. MIT Press.

- Batty, M. (2018). Digital twins. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 45(5), 817–820.
- Batty, M., Axhausen, K. W., Giannotti, F., Pozdnoukhov, A., Bazzani, A., Wachowicz, M., Ouzounis, G., & Portugali, Y. (2012). Smart cities of the future. *The European Physical Journal Special Topics*, 214(1), 481–518. <https://doi.org/10.1140/epjst/e2012-01703-3>
- Doyle, M. R., Thalmann, P., & Parriaux, A. (2016). Underground potential for urban sustainability: Mapping resources and their interactions with the Deep City method. *Sustainability*, 8(9). <https://doi.org/10.3390/su8090830>
- Lartey, D., & Law, K. M. Y. (2025). Artificial intelligence adoption in urban planning governance: A systematic review of advancements in decision-making and policy making. *Landscape and Urban Planning*, 258, 105337. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2025.105337>
- Haraguchi, M., Funahashi, T., & Biljecki, F. (2024). Assessing governance implications of city digital twin technology: A maturity model approach. *Technological Forecasting and Social Change*, 204, 123409. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123409>
- Kitchin, R. (2014a). The data revolution: Big data, open data, data infrastructures and their consequences. SAGE.
- Kitchin, R. (2014b). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1–14.
- Kitchin, R. (2016). The ethics of smart cities and urban science. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*, 374(2083), 20160115. <https://doi.org/10.1098/rsta.2016.0115>
- Nikolic, N., Pogrmic, Z., & Puhar, D. (2025). Smart cities in Serbia: A systematic review with SWOT and TOWS strategic insights. *Zbornik Radova Departmana za Geografiju, Turizam i Hotelijerstvo*, 54(2), 157–174. <https://doi.org/10.5937/ZbDght2502157N>
- Parriaux, A., Blunier, P., Maire, P., & Tacher, L. (2007). The Deep City project: A global concept for a sustainable urban underground management. *Semantic Scholar*.
- Townsend, A. M. (2013). *Smart cities: Big data, civic hackers and the quest for a new utopia*. Norton & Company.

Трећа библиографска група обухвата литературу која је коришћена за кодирање метатеорисјке основе експерименталног дела истраживања, а која укључује и публикације о развоју тргова на којима је вршено пилот акционо истраживање, аутора: Аћимовић, Јовановић, Несторовић, Шћекић. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:

- Аћимовић, Д. (1999). Трг Републике – анализа развоја једног значајног урбаног простора. *Архитектура и урбанизам*, 6, 67–81.
- Јовановић, Д. (1955). Трг републике као историјски оквир Стамбол капије. Годишњак града Београда, књига 2, 481–492.
- Кадијевић, А. (2013). О архитектури београдске палате „Реунионе“. *Зборник*, 9, 127–143.
- Максимовић, Б. (1975). Пројекат реконструкције Позоришног трга 1926. Године. Годишњак града Београда, 22, 359–364.
- Milicevic Nikolic, O. (1976). Andrićev venac. *Urbanizam Beograda*, 36, 34–36.
- Milicevic Nikolic, O. (1977). Privremeno uredjenje Trga Marksa i Engelsa. *Urbanizam Beograda*, 44–45, 70–74.
- Милићевић Николић, О. (1988). Уређење Трга Маркса и Енгелса у Београду. Годишњак града Београда, 35, 227–233.
- Несторовић, Б. (1958). Народно позориште у Београду. Годишњак града Београда, књ.3, 303–324.
- Шћекић, М. (1985). Тргови Београда. Годишњак града Београда, 32, 199–207.

Четврта библиографска група обухвата веб изворе кори се тичу развијених платформи, ИКТ алата и технолошки подржаних пројеката, друштвене мреже, веб чанке и медије, веб институционални информациони сервиси, онлајн енциклопедије. Овој групи припадају следеће библиографске јединице:

- A new concept of public administration based on citizen co-created mobile urban services – WeLive [Fact Sheet H2020]. (2022). *CORDIS – European Commission*. <https://cordis.europa.eu/project/id/645845>
- BACID. (2025). *Smart Digital City Pilot – Municipality of Sombor*. https://www.bacid.eu/Smart_Digital_City_Pilot_-_Municipality_of_Sombor
- City of Helsinki. (2023, 25. april). *Helsinki 3D*. <https://www.hel.fi/en/decision-making/information-on-helsinki/maps-and-geospatial-data/helsinki->
- Dassault Systemes. (2019). *Virtual Singapore*. <https://www.3ds.com/insights/customer-stories/virtual-singapore>

- E-governance via co-created public services. (н.д.). *CORDIS – European Commission*. Преузето марта 2026., са <https://cordis.europa.eu/article/id/233558-egovernance-via-cocreated-public-services>
- Mapita Oy. (н.д.). *Maptionnaire: Community engagement platform*. Преузето фебруара 2026., са <https://www.maptionnaire.com/company>
- Municipality of Amsterdam. (2025). *Amsterdam 3D*. <https://3d.amsterdam.nl/>
- Renderlounge. (2024). *Amsterdam: Incredible, thrilling digital twin virtual tour*. <https://www.renderlounge.com/amsterdam-incredible-journey-its-digital-twin/>
- Singapore Land Authority. (н.д.). *Landbox: Explore Singapore in 3D*. Преузето фебруара 2026., са <https://map.landbox.sg>

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру рада на докторској дисертацији „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“ кандидаткиња Оливера С. Станковић, применила је више истраживачких метода у циљу провере научних хипотеза кроз више проблемских нивоа. Истраживање је у методолошком смислу позиционирано у оквиру прагматичне истраживачке парадигме, са елементима критичког реализма, јер урбани простор истовремено представља материјалну структуру и друштвено конструисано искуство. Прагматични оквир је одабран јер примарни циљ истраживања није потврђивање једне универзалне теоријске истине, већ развој функционалног истраживачког модела усмереног на практичну примену у урбаном дизајну. Критички реализам омогућава разумевање односа између објективних материјалних услова - просторне инфраструктуре, институционалних правила, доступних ресурса, као и начина на који људи те услове доживљавају и интерпретирају у друштвеном контексту. Научне методе су одабране у складу са *mixed-methods* приступом и коришћене су адекватно и у складу са проблемским нивоом разматрања предмета истраживања. У раду су најпре коришћене методе критичка анализа садржаја примарних и секундарних извора, компаративна анализа, и анализа примера из праксе кроз метатеоријски истраживачки оквир. Потом на концептуално-оперативном нивоу кроз компаративну анализу студија случаја различитих партиципативних платформи, прикупљани су и систематизовани подаци и информације у циљу идентификовања структурних услова формализације технолошки подржаног партиципативног процеса.

Експериментални део истраживања је конципирано као акционо истраживање са елементима истраживања кроз дизајн, где се методе, технике и алати развијају кроз примену уз континуирано прилагођавање: истраживач је активни учесник у процесу, а модел платформе тестира се кроз итеративне циклусе у реалном контексту. Експериментални део истраживања је спроведен у оквиру јасно дефинисаног временског оквира, пилот експеримента, на одабраним локацијама у Београду, коришћењем метода:

- Студије случаја три јавна простора у Београду: Андрићев венац, Трг Републике и Трг Николе Пашића, са компаративном лонгитудиналном аналитичком осом кроз ауторски опус архитекте Олге Милићевић Николић (1931 -2020).
- *Crowdsourcing* прикупљање грађанских увида, у позиву преко друштвених мрежа и путем структурисане и онлајн доступне анкете;
- Онлајн синхроне делиберативне радионице (РАД1, N=37), (РАД2, N=28) уз примену система логичких нивоа (Dilts, 1990) за операционализацију субјективног искуства простора и са едукативном и делиберативном компонентом, засноване на *placemaking* критеријумима и AQAL оквиру;
- Адаптирани Делфи метод - структурисани стручни интервју са панелом практичара (N=4) из архитектонских удружења Зрењанина и Лесковца;

Анализа и синтеза добијених резултата обухватиле су методе дескриптивна статистике, фреквенцијске анализа, генерисања *scoring* функција матрице интеграције $Total = \min f(P, I, J, S)$ и квалитативне тематске анализа уноса по *AQAL* квадрантима и логичким нивоима. У закључном делу врши се сумирање резултата и критички осврт, чиме се сагледава ефекат укупне методологије и дефинише потенцијал за будуће истраживање.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања докторске дисертације „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“ кандидаткиње Оливера С. Станковић, представљају допринос савременој теорији процеса урбаног дизајна, али и теорији планирања и управљања урбаним развојем, тако да се први ниво применљивости огледа у домену континуитета научних истраживања у области архитектуре и урбанизма.

Спроведено истраживање до детаља критички анализира све методолошке аспекте урбаног дизајна који се тичу укључивања потреба и преференција грађана, не само у оквирима посматраног дизајн задатка, већ и шире, на друштвеном нивоу. Теоријско-концептуална методолошка поставка технолошки подржаног инклузивног процеса урбаног дизајна, веома је битан допринос у домену примене на два нивоа: - унапређења урбаних пракси у контексту Србије, и - развоју технолошких иновација паметне специјализације и развоја друштва заснованог на знању и информисаним одлукама.

Практична примена резултата истраживања спроведеног у докторској дисертацији може имати широку употребу у области архитектуре и урбанизма, како у Србији, тако и шире у региону:

- основ за развој технолошки подржане методологије партиципативног урбаног дизајна, применљивог у различитим урбаним срединама и друштвеним контекстима и примену у области урбане мобилности, управљања зеленим просторима и других сегмената урбаног планирања.
- развој концепта верификованог записа партиципативне платформе употребљивог у управном поступку без потребе за законским изменама у контексту Србије - механизам препознат као изводљив начин повезивања партиципативних процеса и важећих институционалних процедура уз могућност покретања пилот-споразума са локалним самоуправама као репликабилног модела без потребе за системским реформама;
- увођење стандарда за укључивање резултата партиципативних платформи у архитектонско-урбанистичке конкурсе, у сарадњи са струковним удружењима;
- подстицај за увођење промена у едукацији архитеката (и грађанства) у примени партиципативних метода и технолошки подржаних комуникационих алата;
- дванаест конкретних дизајнерских препорука за три јавна простора у Београду, заснованих на увидима грађана и верификованих кроз мини Делфи панел, структурисаних по хитности.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидаткиње за самостални научни рад

Анализом структуре, садржаја и добијених резултата докторске дисертације „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“, Комисија закључује да је кандидаткиња Оливера С. Станковић показала способност за спровођење самосталног научно - истраживачког рада на више нивоа. Пре свега кроз поступак самосталног постављања и развијања истраживачких проблема, што се огледа у свеобухватној и кохерентној артикулацији тематског оквира дисертације и развијање циљева истраживања, хипотеза и истраживачких питања, а потом и кроз процес успостављања веома сложеног мета-теоријског оквира који говори о способности и капацитету кандидаткиње да самостално, са дубином и критички промишљено барата са теоријским дискурсом у области архитектуре и урбанизма, већ и шире

успоставља релације са теоријским дискурсима других, на изглед неспојивих научних поља социјалне психологије, бихевиоралних наука и технолошко-информационих иновација.

Кандидаткиња је показала способност за самосталан избор методолошких приступа и конструкта који одговарају постављеним циљевима и задацима истраживања, односно успешно је примењен *mixed-methods* приступ чиме је показана компетентност да се прецизно одабере и прилагоди метод специфичном истраживачком оквиру, као и способност за теоријску интеграцију и интердисциплинарни приступ истраживању. Кандидаткиња показује способност за критичко разматрање теорија и методолошких приступа, као и иновативност у развијању методологије коју је могуће применити у архитектонској и урбанистичкој пракси, али и шире у контексту управљања урбаним развојем. Кроз рад на дисертацији, кандидаткиња је показала специфична знања из више научних области, демонстрирала способност и вештину примене специфичних метода истраживања и показала способност интерпретације резултата у реалном институционалном контексту.

Показатељ способности и вештина кандидаткиње за самосталан научни рад представљају радови из области дисертације објављени у међународним и националним часописима, као и друге активности и награде у пољу архитектуре које се односе на примењено истраживање. Комисија је, на основу увида у целокупан рад изложен у докторској дисертацији, уверена да кандидаткиња Оливера С. Станковић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научни рад и да ће на тај начин допринесити развоју савремене теорије и праксе у области Архитектура и Урбанизам, и у ужој научној области Урбанизам.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Анализом садржаја и добијених резултата докторске дисертације „Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“, Комисија закључује да је кандидаткиња Оливера С. Станковић остварила научни допринос на три међусобно повезана нивоа:

- **Теоријски допринос** : мета-теоријско утемељење урбаног дизајна као процеса у коме физичке, естетске и комуникацијске димензије делују равноправно и холистички. Истраживање успешно примењује интегрални мета-теоријски оквир AQAL Кена Вилбера (Wilber, 2000, 2007) у области партиципативног урбаног дизајна и успоставља јасно дефинисан истраживачки протокол, успостављајући везу између интегралне теорије, интегративног модела Кармоне (2010, 2019) и Дилтсових логичких нивоа (1990) идентификујући технолошки одрживе критеријуме и параметре за свеобухватно мерење квалитета јавног простора укључујући и субјективне домене. Спроведена експериментална употреба овог оквира исходује са три кључна теоријска увида: (1) концепт „структурног парадокса јавног простора“ – апстрактна важност уз ниску припадност; (2) емпиријска потврда системског дефицита у LR квадранту (управљање и институционални оквир) са вредностима $M=1,79-1,86$ на свим истраженим трговима; и (3) потврда нужности петог *Placemaking* кластера (управљање и одговорност), идентификованог из грађанских уноса, чиме се оригинални оквир проширује на основу емпиријских налаза. На овај начин границе теоријског поља урбаног дизајна значајно су проширене
- **Методолошки допринос** : унапређење поступака прикупљања, обраде, анализе и интеграције квантитативних и квалитативних просторних показатеља коришћењем савремених ИКТ алата, са циљем формирања сазнајне основе дизајна која доприноси продубљеном научном раду или праксе урбаног дизајна. Кроз истраживање потврђен је хибридни формат процеса, а у потпуности су верификована 4 од постављених 5 принципа моделовања платформе (1 делимично потврђен).

Развијени трослојни технолошки подржан протокол дизајна заснован на концепту колективне интелигенције (*crowdsourcing* + онлајн синхроне делиберативне радионице + Делфи метода, у комбинацији са процедурама за превод грађанских уноса у оперативне дизајнерске критеријуме (протокол UL→LL→UR→LR)) представља методолошки допринос на три нивоа: (1) теоријско-концептуланом заснованом на три различита теоријска оквира (*AQAL*, *Placemaking*, логички нивои); (2) оперативно – технолошком валидованим у реалном онлајн контексту без додатног институционалног финансирања; (3) практичном кроз протоколарну поставку која је репликабилна у другим урбаним срединама.

- **Практични допринос** : развој и верификација интегрисаног пилот модела комуникационе платформе *UrbanMind*, која је у експерименталном поступку омогућила систематско укључивање субјективних и интерсубјективних домена корисника у процес *expost* евалуације дизајна јавних простора. Истраживање даје конкретне истраживачке резултате применљиве у реалним институционалним условима у Србији: дванаест дизајнерских препорука за три јавна простора у Београду структурисаних по хитности, концепт верификованог записа платформе употребљивог у управљачком поступку без законских измена, и оперативна стратегија партнерстава са струковним удружењима и локалним самоуправама.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Докторска дисертација кандидаткиње Оливере С. Станковић у целини представља систематичан приказ проблематике урбаног дизајна јавних простора, како у домену предмета рада тако и у домену специфичности процеса са аспекта постизања инклузивности решења и подизања квалитета животне средине. У оквиру дисертације постигнут је низ значајних резултата:

- Доказано је да уз помоћ савремених ИКТ инструмената могуће масовно истраживање субјективних домена чиме се уобичајена процедура заснована на анализи објективних околности допуњује, формирајући шире холистичко сагледавање, што је основ квалитативног побољшања процеса урбаног дизајна, па и планирања. Технолошки подржана методологија успешно превазилази временска и финансијска ограничења традиционалних метода прикупљања субјективних података (интервјуи, фокус групе, анкете).
- Доказано је да интеграција две *crowdsourcing* и технолошки подржане *face-to-face* методологије (синхроне онлајн радионице) на јединственој платформи омогућава да се истовремено максимализују предности коришћења обе методе: - ширина обухвата и дубина разумевања - уз истовремено превазилажење њихових појединачних ограничења. *Crowdsourcing* методе омогућавају масовну мобилизацију и прикупљање података, односно широку партиципацију, али су ограничене у дубини увида и могућности дијалога, док *Face-to-face* методе (радионице, фокус групе) омогућавају дубљу комуникацију и формирање заједничког разумевања, али су ограничене у обухвату учесника. Интегрисан модел примене ова два приступа, спроведен уз подршку интернет платформе на нивоу заједнице, омогућава постизање веће инклузивности, транспарентности и ефикасности у процесу ко-креирања одрживих и квалитетних решења урбаног дизајна.
- Потврђена је изводљивост постављеног инструмента синтезе - матрица интеграције знања, у оквиру које се јасно укрштају подаци и информације сва четири аналитичка домена *AQAL* модела (субјективни, интерсубјективни, објективни/просторни и интеробјективни /системски) како би се генерисао индекс квалитета места као $Total = \min f (P, I, J, S)$: *Placemaking* индекс, Интегрални баланс, Праведност и Системска изводљивост, при чему ниједна компонента не може надокнадити критични дефицит друге. Међутим, ограничења спровођења пилот

експеримента само су делимично потврдиле домет синтетичке дубине инструмента, јер није спроведена колаборативна интеграција која води трансформацији вредности и заједничком успостављању заједнички приоритета. Пуна потврда синтетичког капацитета подразумевала би укључивање синхроне визуелне колаборативне компоненте (нпр. *Miro*) уз хетерогенији узорак учесника.

- Платформа „*UrbanMind*“ концептуализована је, не као дигитални сервис за прикупљање података, него као комуникационо-когнитивни механизам са уграђеним правилима структуре, синтезе, превођења и одговорности. Методолошки приступ овог истраживања позиционира истраживање у оквир парадигме паметних градова (Smart City) у проширеном, критички артикулисаном тумачењу усмереном на корисника као социо-технички и когнитивни систем у коме дигитални алати посредују између различитих актера, знања и перспектива - грађана, стручњака и институција. Предвиђа се примена бројних дигиталних алата и AI техника у обради прикупљених квалитативних урбанистичких података. Ови алати третирају се као подршка стручној интерпретацији, а не као замена за пројектантску одговорност или аналитичку процену истраживача. На овај начин истраживање успешно повезује теоријски и практични оквир кроз интегрисани методолошки протокол применљив у реалним урбаним условима подстичући иновативност.

Сви наведени резултати значајни за научно-истраживачки дијалог у оквиру теорија и парадигми урбаног дизајна, представљају и значајан потенцијал за подршку одрживим друштвеним трансформацијама, како у домену подизања свести о улози грађана у обликовању јавних простора, тако и домену стварања механизма кроз који грађанска искуства и вредности могу бити систематски интегрисана у процесе управљања и одлучивања о граду.

На основу анализе свих постигнутих резултата и изнетих закључака, Комисија констатује да је дисертација научно заснована, оригинална и да представља допринос у научној области Архитектуре и урбанизма, као и ширем пољу архитектуре који је обухваћен могућношћу за практичну примену резултата.

4.3. Верификација научних доприноса

(M22) Šipetić, N., Stanković, O., & Furundžić, D. (2026). Institutional readiness for underground planning in Serbia: An analytical framework for integration into the territorial development system. *Land* 2026, 15(6), 979; <https://doi.org/10.3390/land15060979> (потврда о публиковању са изјавом првопотписаног аутора о доприносу Оливере С. Станковић дат је у прилогу реферата)

(M21) Stanković O., Grbić M., & Lalović K. (2026), Underground space planning in Belgrade through Deep city and Smart city lenses: barriers, benchmarks, and pathways. *Tunnelling and Underground Space Technology*. (поступак рецензирања у току)

(M42) Поглавље у монографији националног значаја

1. Stanković, O. Umetnost u uslovima zatvorenog društva u periodu 90-ih godina XX veka do danas. U M. Josifovski i O. Stanković, *Autorska pozicija arhitekta Mustafe Musića* (pp. 52–87). Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu. 2012.

(M33) Зборник са међународног научног скупа – рад у целини

1. Grbic, M. i Stankovic Grujicic, O. Reading the form of informal Roma settlements in the light of everyday life. Conference Proceedings of the 22nd ISUF International Conference, City as organism; new visions for urban life, 22–26 September 2015, Rome, Italy. U+D Editions, 661–668. (ISBN 97888941188-1-0)

2. Stanković O., Grbić M. Crowdsourcing method: one scenario of space improvement. Proceedings of conference contributions, 7th INTERNATIONAL Conference on Architecture, Challenges in Architecture, Urban Design and Art, 7–8 June 2019, Belgrade. ISBN: 978-86-89111-21-7.
3. Grbić, M., Stanković, O., Lalović, K. Integrated Underground Spaces Planning in Belgrade: A Smart City Perspective. Conference Proceedings of the 19th World Conference of ACUUS 2025, 133–142, 4–7 November 2025, Belgrade. DOI: 10.46793/ACUUS2025.1.12.77; ISBN 978-86-901646-7-7

(M34) Апстракт у зборнику са међународне конференције

1. Grbic, M., Stankovic Grujicic, O. Reading the form of informal Roma settlements in the light of everyday life. Book of Abstracts of the 22nd ISUF International Conference, City as organism; new visions for urban life, 22–26 September 2015, Rome, Italy. U+D Editions, 126. (ISBN: 978-88-941188-0-3)

(M52) Научни часопис националног значаја

1. Марија Јосифовски, Оливера Станковић Грујичић. „Архитектура намештаја: употребни предмети у стваралаштву Мустафе Мусића“. Зборник Музеја примењене уметности 10, 2014: 69–79.
2. Marija Zečević, Milena Grbić i Olivera Stanković. „Architecture: Between Art and Engineering“. Journal of Faculty of Civil Engineering, no. 37, 2019, 43–51. DOI: 11.14415/zbornik GFS35.05, ISSN 0352 6852.

(M53) Часопис националног значаја

1. Оливера Станковић Грујичић, Марија Зечевић. „Мали Урбанизам: концепт и критика пројекта Андрићев венац“. Свеске 120, 2016: 145–153.

(M112) Ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију

1. Станковић, О. и Зечевић., М. Монографија „Ауторска позиција архитектке Мустафе Мусића“, изложба Колико снаге имам ја, колико сна? Афирмација креативних пракси, Галерија Штаб, 1–5. јул 2016. Публиковано у: Nikezić, A., Raković, A., Kordić, M., Grbić M. (ur.), KATALOG dokumenata o kreativnim praksama, 35. Arhitektonski fakultet, 2018. ISBN 978-86-7924-187-0.
2. Станковић, О. и Зечевић., М. Лампа „An angel and soul“, изложба „Колико снаге имам ја, колико сна? Афирмација креативних пракси“, Галерија Штаб, 1–5. јул 2016. Публиковано у: KATALOG dokumenata o kreativnim praksama, 36–37. Arhitektonski fakultet, 2018. ISBN 978-86-7924-187-0.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе дисертације кандидаткиње Оливере С. Станковић, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао сагласност, да испуњава научне критеријуме и пружа допринос ужој научној области Архитектура и Урбанизам, ужа област Урбанизам за коју је матичан Архитектонски факултет. Комисија је утврдила да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме у погледу квалитета, доприноса и применљивости резултата у даљем истраживачком раду, практичној примени у урбанистичком пројектовању и планирању, управљању урбаним развојем, као и академском и стручном образовању. Комисија истиче вредност спровођења сложеног мета-теоријског и мулти-методског истраживачког рада. Примена резултата овог истраживања је могућа у архитектонској и урбанистичкој пракси и односи се на усмеравање процеса управљања јавним просторима, подршку одлучивању у вези са планирањем и пројектовањем, омогућавање активног учешћа грађана у креацији урбаних средина путем структурисаних и технолошки подржаних партиципативних процеса, као и на заснивање стандарда за партиципативне архитектонско - урбанистичке конкурсе. Кандидаткиња је показала способност за самостални научно-истраживачки рад, што потврђује њено истраживачко искуство стечено кроз рад на дисертацији, као и кроз објављене научне и стручне радова из области архитектуре и урбанизма, публиковане у домаћим и међународним зборницима и часописима.

На основу претходно наведеног, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Универзитета у Београду - Архитектонског факултета да се докторска дисертација под називом **„Унапређење урбаног дизајна кроз примену иновативних и технолошки подржаних метода комуникације и сарадње“**, кандидаткиње Оливере С. Станковић, дипломираног инжењера архитектуре, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 04.06.2026. године

Комисија у саставу:

проф. др Зоран Ђукановић, председник Комисије
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета

проф. др Владан Ђокић, члан Комисије
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета

проф. др Милена Грбић, члан Комисије
ванредни професор Универзитета у Новом Саду - Грађевинског факултета Суботица

проф. др Ксенија Лаловић, ментор
редовни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета